statisztikai tükör

III. évfolyam 12. szám 2009. február 27.

2009/12
Összeállította:
Központi Statisztikai Hivatal

www.ksh.hu

Munkaerő-piaci helyzetkép, 2008

A tartalomból

1 Bevezető
1 Foglalkoztatottság
2 Munkanélküliség
3 Inaktivitás

Bevezető

2008-ban az előző évhez képest Magyarországon a foglalkoztatottak létszáma csökkent, a munkanélkülieké nőtt. Mivel mind a foglalkoztatási, mind a munkanélküliségi ráta az uniós tagországok többségében javult, relatív munkaerő-piaci pozíciónk romlott. Nem csökkentek az országon belüli igen jelentős regionális különbségek sem.

Foglalkoztatottság

A vizsgált időszakban a 15–74 éves foglalkoztatottak száma átlagosan 3879 ezer fő volt, 47 ezerrel kevesebb az egy évvel ezelőttinél. A 15–64 éves korosztályba 3849 ezer foglalkoztatott tartozott, az erre a korcsoportra számított foglalkoztatási ráta 56,7%-nak felelt meg, ami 9,3 százalékponttal alacsonyabb, mint az Európai Unió 27 tagországára publikált[1] átlag. Az uniós tagországok közül jelenleg csak Málta foglalkoztatottsági szintje (55,2%) alacsonyabb a magyarnál. Hazánkat követi Lengyelország 58,9%-os értékkel, a 2004 előtt csatlakozók közül pedig Olaszország mutatója a legalacsonyabb. Magyarországon 2008-ban a 15–64 éves férfiak 63,0%-a, a nőknek a fele dolgozott, azonban a férfiak foglalkoztatottsága mutat továbbra is nagyobb elmaradást az uniós átlagtól.

A foglalkoztatottak korstruktúrájában lényeges változás nem következett be. A fiatalok foglalkoztatottsága némileg csökkent, amely tovább növelte az uniós átlagtól való lemaradást. Nálunk 2008-ban a 15–24 évesek 20,0%-a dolgozott, míg az EU-27-ben ez az arány 37,4% volt. Az egyes tagországok közötti különbségek e téren azonban igen jelentősek, részben az oktatási részvételből, részben pedig a tanulás melletti munkavállalás eltérő elterjedtségéből következően. Magyarországon ez utóbbinak nincs igazán hagyománya, ugyanakkor egyre több fiatal választja a tanulást – sokszor úgy, hogy annak eredménye tudhatóan nem piacképes –, késleltetve így a munkaerőpiacra lépést. (Az oktatási expanzió tehát továbbra is fontos szerepet játszik abban, hogy a fiatal munkanélküliek száma relatíve alacsony szinten maradhat.) A 25–54 évesek, azaz a „legjobb munkavállalási korúak" 74,4%-a volt foglalkoztatott, közel azonosan a 2007. évivel. Ez mintegy 5,4 százalékponttal maradt el az Unió 27 tagországának átlagától. Az idősek (55–64 évesek) foglalkoztatási rátája 2006-ig folyamatosan emelkedett, majd az ezt követő két évben mérséklődött. 2008-ban 31,4%-uk minősült éves átlagban foglalkoztatottnak, ami 14,4 százalékponttal alacsonyabb, mint az EU-27 átlaga.

[1] A nemzetközi összehasonlításban szereplő uniós adatok itt és a továbbiakban 2008. II. negyedévre vonatkoznak.

1. ábra

A 15–64 éves népesség foglalkoztatási rátája, 2008. II. negyedév

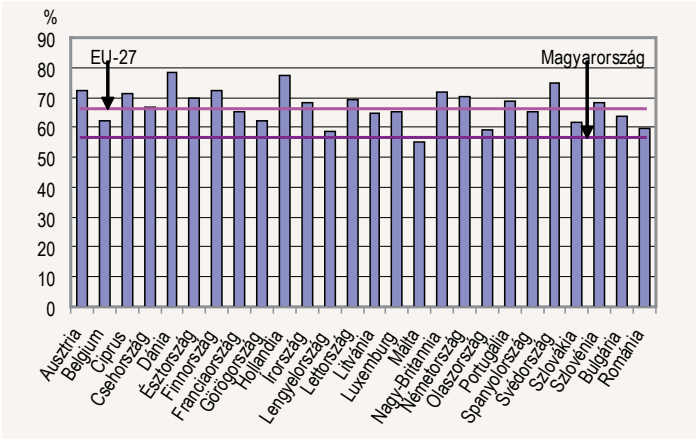

Az uniós viszonylatban igen alacsony magyar foglalkoztatási ráta egyik magyarázata az alapfokú iskolai végzettségűek rendkívül rossz foglalkoztatási helyzete. Magyarországon a 15–64 éves alapfokú iskolai végzettségűeknek csak 27,2%-a minősült foglalkoztatottnak 2008-ban, míg az EU-27 átlaga 48,1% volt. E csoportnak a Magyarországinál alacsonyabb rátája csak 4 uniós országra jellemző. A középfokú végzettséggel rendelkező 15–64 évesek 63,3%-a dolgozott 2008-ban, ami közel 8 százalékponttal maradt el az unió 27 tagországának átlagától. A felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási rátája (79,5%) ugyan közelebb áll az uniós átlaghoz, de így is – Olaszországot megelőzve – , utolsó előttiek vagyunk a rangsorban. (Dánia 88,8%-os foglalkoztatottsági szinttel áll a mezőny élén, míg az uniós átlag 84,1%.) A generációcsere úgy a teljes népesség, mint a foglalkoztatottak formális iskolai végzettség szerinti összetételét folyamatosan javítja.

2. ábra

A népesség és a foglalkoztatottak számának változása az előző évhez képest a befejezett legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2008

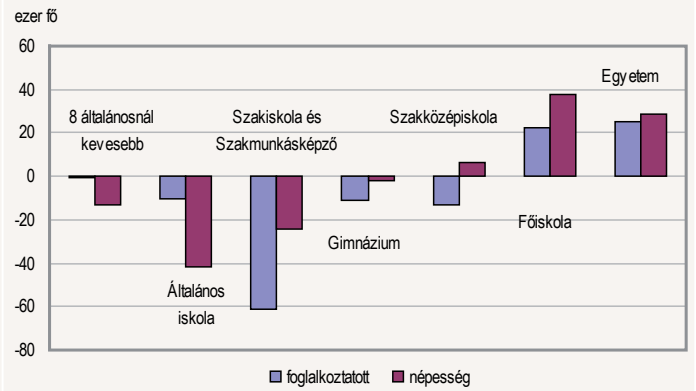

Kiemelésre érdemes tény, hogy a korábbi, látványos prosperitás után az építőipar 22 ezer fős létszámcsökkenésével jelentős létszámleadó területté vált 2008-ban. Az egészségügyben dolgozó nők létszáma közel 10 ezer fővel csökkent, míg a szállítás, raktározás, posta, távközlés ágban a férfiak létszámában következett be mintegy 15 ezer fős csökkenés. Az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás nemzetgazdasági ág 22 ezer fős, illetve a pénzügyi tevékenység ág 11 ezer fős létszámnövekedésével 2008-ban egyértelműen a kedvező helyzetben lévő gazdasági ágak közé tartozott.
Az atipikus munkavállalási formák közül a részmunkaidős foglalkoztatás súlya érdemben nem változott. A 15–64 éves foglalkoztatottak 4,3%-a dolgozott 2008-ban ilyen módon, míg az EU-27-átlaga 17,7% volt. A részmunkaidős foglalkoztatottak közel 2/3-a nő. Határozott idejű szerződéssel dolgozott a 15–64 éves alkalmazottak 7,8%-a (az uniós átlag 14,1%). Legkevésbé Romániára (1,3%) jellemző a határozott idejű szerződéssel történő foglalkoztatás, míg a legelterjedtebb Spanyolországban (29,4%). Folytatódott a foglalkoztatottak körében az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások (segítő családtagjaikkal és a szövetkezeti tagokkal együttes) részarányának csökkenése. 2008-ban 12% volt a foglalkoztatottakon belüli arányuk.

Munkanélküliség

2008-ban a 15–64 évesek közül 329 ezren voltak munkanélküliek, mintegy 17 ezerrel (5,5 százalékkal) többen, mint az előző évben. A munkanélküliségi ráta fél százalékponttal éves szinten 7,9%-ra emelkedett. A munkanélküliség növekedése közel azonos mértékben érintette mind a férfiakat, mind a nőket. (A férfiak rátája 7,7%-ra, a nőké 8,1%-ra változott.) Magyarország a 2008. II. negyedévi munkanélküliségi rátájával (7,7%) az uniós átlagnál magasabb munkanélküliségű országok közé tartozott, hasonló mutató jellemezte Portugáliát és Németországot, míg ennél magasabb ráta csak Szlovákiában és Spanyolországban volt. (Mindkét tagországban 10%-on felül volt az álláskeresők aránya). A legnagyobb változás az előző évhez képest Lengyelországban és Spanyolországban következett be, az előbbinél 2,5 százalékpontos javulás, míg utóbbinál ugyanilyen mértékű romlás következett be. A gazdasági válság munkaerő-piaci hatása még sem az éves, sem a II. félévi munkanélküliségi adatokban nem tükröződött.

3. ábra

A 15–64 éves népesség munkanélküliségi rátája, 2008. II. negyedév

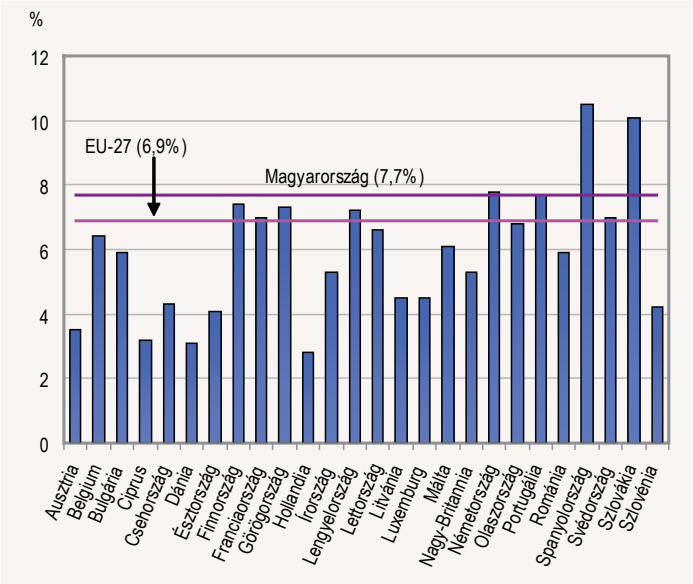

Az iskolai végzettség döntően befolyásolja az elhelyezkedési esélyeket, így jelentős hátránnyal kell számolnia a munkaerőpiacon a munkanélküliek azon egyharmadának, akik csak alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. Körükben a munkanélküliségi ráta az elmúlt években folyamatosan emelkedett, s 2008-ban már 18,9% volt. A 15–64 éves álláskeresők több mint fele (58,4%) középfokú végzettséggel rendelkezett, munkanélküliségi mutatójuk enyhén növekedve érte el a 7,2%-ot, míg a legkedvezőbb helyzetben a felsőfokú végzettségűek voltak 2,8%-os rátával. Az unióban összességében jóval kisebb az alap- és felsőfokú végzettségűek munkanélküliségi rátája közötti különbség (7,7 százalékpont).
A 15–24 évesek gazdasági aktivitása továbbra is csökkenő tendenciát mutatott, de körükben a munkanélküliek létszáma és aránya nőtt. (Az utóbbi 0,4 százalékponttal 5%-ra.) 2008-ban a munkanélküli fiatalok száma 61 ezer volt, munkanélküliségi rátájuk a tavalyi 18,0%-ról 19,9%-ra változott. A 15–24 éves munkanélküliek közül minden harmadik alapfokú iskolai végzettségű, s őket jellemzi a legmagasabb munkanélküliségi ráta (33,4%). Az előző évhez képest némileg csökkent a tartósan munkanélküliek aránya, a fiatalok egyharmada az, aki legalább 1 éve nem talál magának állást, mintegy 40%-uk esetében az elsődleges ok az alacsony (alapfokú) iskolai végzettség.
A 15–64 éves munkanélküliek közül 50 ezren még sohasem dolgoztak, arányuk (15%) megegyezik az előző évivel. A munkatapasztalattal rendelkezők több mint fele (57,4%) azért keresett állást, mert elvesztette korábbi munkáját, ez az arány enyhén emelkedett az előző évhez képest (56,6%). Az elbocsátottak aránya a fiatal és a 25–34 évesek körében nőtt valamelyest (2–3 százalékponttal), 50,4%, illetve 58,5%-ra, míg az idősebbek (55–64 évesek) esetében némi mérséklődés ment végbe. Az idősebb korosztályba tartozóknál a munkából történő kiválás legmarkánsabb oka az egészségi állapot megromlása. Némileg csökkent azok aránya, akik maguk kezdeményezték foglalkoztatásuk megszűntetését (8,8%), míg időszakos munkájuk befejeződése miatt a tavalyinál nagyobb arányban (7,3%) váltak munkanélkülivé.
A feldolgozóiparból munkanélkülivé válók száma mintegy 70 ezer fő volt, arányuk a tavalyi 26,4%-ról 28,0%-ra nőtt. Az elmúlt évek tendenciájának megfelelően az előzőleg építőiparban dolgozó munkakeresők száma 2008-ban is emelkedett (mintegy 5 ezer fővel 30 ezerre). Bár kis mértékben, de növekedett a szállítás, raktározás, posta, távközlés, valamint a közigazgatás ágazatok állásvesztőinek száma is.
A tartósan, legalább 1 éve állást keresők aránya a tavalyi állapothoz képest gyakorlatilag változatlan maradt (48,4%), míg ezen belül a legalább 2 éve munka nélkül lévők aránya nőtt (24,0%-ról 25,8%-ra). Ezzel együtt a munkakeresés átlagos időtartama is hosszabb lett, 18,1 hónap.
A tartósan munkanélküliek több mint kétharmada (70,6%) alapfokú iskolai végzettséggel, vagy érettségit nem adó középfokú végzettséggel rendelkezett.
Az adminisztratív forrásból származó adat, az ún. nyilvántartott álláskeresők száma 2008-ban (a havi adatok átlaga alapján) 442 ezer volt, 3,5 százalékkal magasabb, mint 2007-ben.

4. ábra

A nyilvántartott álláskeresők és a munkaerő-felmérés szerinti munkanélküliek számának alakulása, 1999–2008 (negyedéves átlagok)

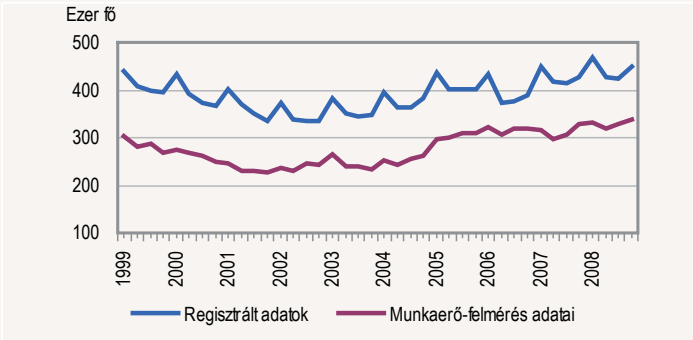

Mind az adminisztratív forrásból, mind a munkaerő-felmérésből származó adatok szerint a munkanélküliek száma minden negyedévben meghaladta az előző év azonos időszakát, a nyilvántartott álláskeresők létszámalakulásában azonban a szezonális hatás jóval markánsabb.

Inaktivitás

A 15–64 éves népesség körében az előző évhez képest a leglényegesebb munkaerő-piaci fejlemény az volt, hogy míg 2007-ben a foglalkoztatottak számának mérsékelt csökkenése a munkanélküliek, illetve az inaktívak számának ugyancsak mérsékelt csökkenésével párosult, addig 2008-ban a foglalkoztatotti létszám jelentős (48 ezer fős) – mintavételi hibahatárt meghaladó mértékű – visszaesése a munkanélküliek számának 17 ezer, az inaktívak számának pedig 25 ezer fős növekedését eredményezte. Megtört tehát az a folyamatos csökkenési trend, mely a munkaerőpiacról kívül rekedők, az ún. inaktívak létszámának alakulását jellemezte az utóbbi években. Az inaktivitási ráta 2008. évi mintegy 0,4 százalékpontos növekedése egyértelműen kedvezőtlen munkaerő-piaci folyamatokat tükröz, ami azonban a két nemet nem egyenlő módon és arányban érintette. Az inaktívak számának növekedése szinte teljes egészében a férfiak körében következett be, 31,7%-os inaktivitási rátát eredményezve, mely még így is 13,3 százalékponttal kedvezőbb volt a nők 45%-os rátájánál.
2008-ban a munkaerőpiac szempontjából releváns 15–64 éves népességből 2616 ezren (38,5%) nem jelentek meg sem foglalkoztatottként, sem pedig aktív munkakeresőként a munkaerőpiacon. A gazdaságilag inaktív sokaság demográfiai összetétele tradicionálisan jelentősen eltér a teljes népességétől. Jóllehet a két nem 15–64 éves népességen belüli aránya közel azonos, az inaktívakat a női dominancia (59,7%) jellemezte, mely elsősorban a gyermekneveléssel, illetve egyéb családi kötöttségekkel összefüggő munkaerő-piaci távolmaradásban gyökerezett. A legnagyobb mértékű inaktivitás a fiatalok, illetve az idősek korosztályait jellemzi. A 15–24 évesek háromnegyede, az 55–64 évesek kétharmad része tartozott 2008-ban ebbe az aktivitási kategóriába. Az előbbiek főként tanulók, az utóbbiak pedig elsősorban a nyugdíj valamelyik formájában részesülők. Az alacsony iskolai végzettség, a szakmai végzettség hiánya az elhelyezkedési esélyeket, a munkaerő-piaci jelenlétet kedvezőtlenül befolyásolja. A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők kétharmada, a gimnáziumi érettségivel rendelkezőknek pedig több mint a fele gazdaságilag inaktív, miközben a középfokú szakmai végzettséggel rendelkezők közül minden negyedik, a felsőfokú végzettségűek közül pedig csak minden ötödik tartozik ebbe a kategóriába.
A 2616 ezer 15–64 éves gazdaságilag inaktív személyből 1076 ezren öregségi, rokkantsági, illetve özvegyi nyugdíjban, 280 ezren a gyermekgondozási ellátás valamelyik formájában és 82 ezren pénzbeni munkanélküliségi ellátásban részesültek. További 57 ezer fő kapott árvaellátást vagy ápolási díjat. Rendszeres és kimutatható jövedelemforrással tehát a 15–64 éves inaktív népesség 57,1%-a (1495 ezer fő) rendelkezett. Az 1121 ezer saját jogú jövedelemmel nem rendelkező többsége (820 ezer fő) a klasszikus eltartotti kategóriába tartozó nappali tagozatos tanuló volt. A fennmaradó 301 ezer ún. egyéb inaktívból 71 ezer fő a 15–24 évesek korosztályba tartozott, akik közül minden negyedik nyilatkozott úgy, hogy részt vesz valamiféle – nem nappali tagozatos, vagy iskolarendszeren kívüli – képzésben. Az egyéb inaktív sokaságot – a korskálán felfelé haladva – a nők részarányának növekedése jellemzi. Míg a 15–24 éves egyéb inaktív fiatalok között közel fele-fele arányban van jelen a két nem, addig a középkorú, illetve idősebbek korosztályokat mintegy 2/3-os női túlsúly jellemzi.
A 15–64 éves inaktív népesség mindössze 12,1%-a (a nők 11,2%-a, a férfiak 13,5%-a) nyilatkozott úgy 2008-ban, hogy ha lenne rá lehetősége, akkor dolgozna. A túlnyomó többség, mintegy 2300 ezer fő nem kívánt jövedelemszerző tevékenységet folytatni, ezért nem is tett semmiféle lépést a munkaerő-piaci (re)integrációja érdekében. A fiatalokat (15–24 évesek), illetve időseket (55–64 évesek) jellemző alacsony munkavállalási hajlandóságot (az előbbiek esetében 6,7%, utóbbiak esetében 4,8% volt a dolgozni kívánók aránya) a már említett okok magyarázzák, azonban a munkavállalás szempontjából legjobb korúnak számító 25–54 évesek körében az alacsony motiváltság okának feltérképezése további kutatásokat igényel. Az ilyen korú inaktív férfiak közül minden harmadik, a nők közül pedig csak minden ötödik kívánt munkát vállalni.
A munkakeresés hiányát a 15–64 éves inaktív népességbe tartozók legnagyobb arányban az oktatásban való részvétellel indokolták (33,2%), míg második legjelentősebb okként a nyugdíjazás (26,5%) szerepelt. Ezt követte az egészségi állapot megromlására (15,5%), illetve a családi kötöttségekre, gyermekgondozásra, beteg hozzátartozó gondozására, ápolására (12,6%) való hivatkozás.
Az, hogy ki miért nem keres munkát, természetesen szoros összefüggésben van az életkorral. A 15–24 évesek túlnyomó többsége valamilyen formában tanul, ezért nem meglepő, hogy az ilyen korú inaktívak 89,3%-a erre hivatkozik. A 25–54 éves korcsoportba tartozó inaktív nők jellemzően (47,6%) családi kötöttségekkel, gyermekgondozással, a férfiak pedig kedvezőtlen egészségi állapotukkal (37,6%) indokolják a munkakeresés hiányát. Az 55–64 éves inaktívak szinte teljes köre (93,9%) részesül valamilyen nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban, ezért ők leggyakrabban (72%) ezt, vagy pedig megromlott egészségi állapotukat (21,6%) jelölik meg okként.
A 15–64 éves inaktívak 39,3%-a vagy még sohasem dolgozott, vagy pedig 8 évnél régebben dolgozott utoljára. A 8 évnél nem régebbi munkatapasztalattal rendelkező 1456 ezres inaktív sokaság 31%-ának öregségi, további 30%-ának rokkantsági, korengedményes, korkedvezményes nyugdíjazás miatt szűnt meg a munkája, míg 18,8%-uknál túlnyomórészt a munkáltató, kisebb részben pedig a munkavállaló felmondása okozta az állásvesztést. A középkorosztályokba tartozó (25–54 éves) inaktív férfiak főként rokkantsági, korengedményes, korkedvezményes nyugdíjazás miatt (35,6%), illetve a munkáltató, vagy munkavállaló felmondása (35,8%) miatt nem dolgoztak. A hasonló korú nők leggyakrabban családi kötöttségeikkel (28,5%) indokolták inaktívvá válásukat, másodsorban pedig állásuk, munkahelyük elvesztésével. Esetükben a rokkantsági, korengedményes, korkedvezményes nyugdíjformák igénybevétele csak a harmadik leggyakoribb ok.

További információk, adatok (linkek)

Táblázatok

Módszertan

Elérhetőségek:

rita.varadi@ksh.hu
Telefon: (06-1)345-6468

Információszolgálat
Telefon: (06-1) 345-6789

www.ksh.hu

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2009
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik. Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.
Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!